ЗЛОЧИННІСТЬ І ПРОТИДІЯ ЇЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПАНОРАМА

Збірник тез доповідей
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Вінниця, 7 квітня 2026 року)

DOI: https://doi.org/10.32631/ccw.2026

25 РОКІВ
У СТАТУСІ НАЦІОНАЛЬНОГО
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Вінниця 2026

УДК 343«364»(082)
368

Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 21.01.2026 № 5

Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. ІІІ міжнар. наук.-практ. конф.
368 (м. Вінниця, 7 квіт. 2026 р.) / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України ; Кримінол. асоц. України. – Вінниця : ХНУВС, 2026. – 583 с. – DOI: https://doi.org/10.32631/ccw.2026.

У збірнику представлено тези наукових доповідей більш ніж 200 наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, науково-дослідних установ, працівників правоохоронних органів, а також здобувачів вищої освіти, які активно займаються науковими дослідженнями за такими напрямами: кримінально-правові засоби протидії злочинності в умовах війни; кримінологічне забезпечення протидії злочинності в умовах війни; кримінальна юстиція в умовах війни; сучасні проблеми криміналістики і тенденції розвитку судово-експертної діяльності в умовах війни; перехідне правосуддя в оптиці галузевих правничих та міждисциплінарних студій.

УДК 343«364»(082)

Матеріали наведені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, відповідають автори публікацій та їх наукові керівники (за наявності).
Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (http://www.univd.edu.ua) у розділі «Наука», сторінка «Конференції, семінари та круглі столи»), а також у репозитарії Харківського національного університету внутрішніх справ (https://dspace.univd.edu.ua/home).

© Харківський національний університет внутрішніх справ, 2026
© Кримінологічна асоціація України, 2026

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНІ СЛОВА

ЯЩУК Інна Петрівна **18**
СОКУРЕНКО Валерій Васильович **19**

ВИСТУПИ

СОКУРЕНКО Валерій Васильович
ПОЛІЦЕЙСЬКІ У ВІЙНІ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ 20
БАНДУРКА Олександр Маркович
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: НОВІ ГРАНІ МОРАЛЬНОГО ПРОВАЛЛЯ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ 23
ГУСАРОВ Сергій Миколайович
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 25
ЛИТВИНОВ Олексій Миколайович,
ШЕВЧЕНКО Ірина Олександрівна
СТРАТЕГІЇ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ 27
ЛЕВЧЕНКО Катерина Борисівна
ДОСВІД УКРАЇНИ У КООРДИНАЦІЇ ПРОТИДІЇ ТА РЕАГУВАННЯ НА ЗЛОЧИНИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО ЗІ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ 31

СЕКЦІЯ 1
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

POLITOVA Anna
CRIMES OF AGGRESSION: NATIONAL MECHANISMS FOR COUNTERACTION 34
АКІМОВ Михайло Олександрович
ДО ПИТАННЯ ПРО ОПТИМІЗАЦІЮ КВАЛІФІКАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТІВ ВІД 05.01.2023 № 8301-1 ТА ВІД 09.01.2023№ 8301-2) 37
АЛЬБЕЩЕНКО Олексій Станіславович
ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ ЧЛЕНІВ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОМПАНІЙ: МІЖ СТАТУСОМ ЗЛОЧИНЦЯ, НАЙМАНЦЯ, КОМБАТАНТА І ЖЕРТВИ 40
БІЛА Вікторія Миколаївна
КВАЛІФІКАЦІЯ ПРОТИПРАВНОГО СПРИЧИНЕННЯ СМЕРТІ В СИТУАЦІЇ ФАКТИЧНОЇ ПОМИЛКИ ВНАСЛІДОК ВЕРБУВАННЯ «ПІД ЧУЖИМ ПРАПОРОМ» 43
БОБОШКО Олена Миколаївна
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ 44

БОЙКО Іордана Денісівна
УМИСНЕ ВБИВСТВО З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ: ОСОБЛИВОСТІ КОНСТАТАЦІЇ ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ 47
БРУСАКОВА Оксана Валеріївна,
ЄМЕЛЬЯНОВ Вячеслав Павлович
ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕКРИМІНАЛІЗОВАНІ ТЕРОРИСТИЧНІ ДІЯННЯ 50
ВАСІНА Анна Олександрівна
МАРОДЕРСТВО ТА МАЙНОВІ ЗЛОЧИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ 52
ВАСЮТА Дар'я Олександрівна,
САМОЙЛЕНКО Олександр Олександрович
ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ НА ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ 55
ГЛАЗКОВА Вікторія Олександрівна
НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ (СТ. 263 КК УКРАЇНИ) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ЧЕРЕЗ ОБІГ ТРОФЕЙНОГО ОЗБРОЄННЯ 57
ГОЛОВІНА Ольга Олегівна
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ 59
ГУМЕНЮК Діана Анатоліївна
ЗАКІНЧЕННЯ СТРОКІВ ДАВНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ОБЧИСЛЕННЯ ТА ЗУПИНЕННЯ ПЕРЕБІГУ СТРОКІВ 61
ДАВИДЕНКО Вікторія Леонідівна
КОМБАТАНТИ І НЕКОМБАТАНТИ: КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ТА ЮРИДИЧНІ НАСЛІДКИ 63
ДАНИЛЮК Світлана Богданівна
СУПЕРЕЧНІСТЬ МІЖ БУКВОЮ ЗАКОНУ ТА ДУХОМ СПРАВЕДЛИВОСТІ ПІД ЧАС КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЧАСТИНАМИ 4 СТАТЕЙ 185-187, 189 ТА 191 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ 65
ДЕМ'ЯНОВА Кристіна Миколаївна,
НАЗАРОВА Діана Олегівна
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ: БАЛАНС ПРИВАТНОСТІ І БЕЗПЕКИ 67
ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Володимир Олександрович
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ 69
ДРУЧЕК Олена Василівна
ЗЛОЧИНИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ ТА ЗЛОЧИНИ З МОТИВІВ НЕТЕРПИМОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ 71
ЖИГОВЕЦЬ Артем Олександрович,
СИЧЕВСЬКИЙ Юрій Олексійович
ПЕРЕТИН ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ З МЕТОЮ ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АБО ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ 73
ЗОЗУЛЯ Валерія Олегівна
ПРИМУСОВА ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ ДО РФ ЯК ОЗНАКА ГЕНОЦИДУ 75
ЗОЗУЛЯ Олександр Ігорович
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ ЗА НЕОСОБИСТЕ ГОЛОСУВАННЯ 78

УДК 343.97

Олена Василівна ДРУЧЕК,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7460-8137

ЗЛОЧИНИ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ ТА ЗЛОЧИНИ З МОТИВІВ НЕТЕРПИМОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ

Випадки нетерпимого ставлення до представників соціуму, які відрізняються від решти за певною соціально значущою характеристикою, були і продовжують залишатися проблемою багатьох суспільств, зокрема, і України. Проте, якщо донедавна основними причинами цього були неминучі і спільні для всього світу наслідки глобалізації і міграції, то сьогодні до помітних тенденцій слід віднести певне зростання кількості злочинів на ґрунті ненависті, вчинених поза контекстом збройного конфлікту (без прямого зв'язку з ним), суттєве зростання кількості злочинів на ґрунті ненависті, вчинених у контексті збройного конфлікту. У процесі деокупації загарбаних російськими військами територій України правоохоронці масово виявляли і продовжують виявляти сліди численних злочинів російських військовослужбовців щодо мирного українського населення, таких як вбивства, катування, зґвалтування, викрадення, незаконне утримання тощо. За даними джерел, дотичних до документування воєнних та інших злочинів, протягом 2023 року [1], крім зазначених, неодноразово були також виявлені сліди таких злочинних дій, як: цілеспрямовані напади на релігійні громади; переслідування через етнічне походження, зовнішній вигляд, різницю в релігійних поглядах, «українськість» тощо; а також дії змішаних мотивів: переслідування через сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність та/або етнічне походження. Поширена практика вчинення таких злочинів окупаційними військами в умовах збройного конфлікту дає підстави визнавати такі дії злочинами геноциду.

У процесі розслідування та документування, у багатьох випадках, існують проблеми кваліфікації зазначених злочинів – вони, залежно від обставин та з урахуванням конкретних умов, кваліфікуються або як злочини проти особи, або як воєнні злочини (передбачене ст. 433 Кримінального кодексу України насильство над населенням у районі воєнних дій). У будь-якому разі, існує проблема вибору елементів (підстав) для кваліфікації тих чи інших злочинних діянь. Це відбувається тому, що складові кваліфікаційних характеристик зазначених видів злочинів за багатьма позиціями збігаються. У теорії ж досить часто поняття «злочини з мотивів нетерпимості» позиціонуються як «злочини на ґрунті ненависті», «злочини ворожнечі», або ж взагалі поняття «злочин» замінюється поняттям «мова ворожнечі». Вказані проблеми кваліфікації посилюються тим, що в національному та міжнародному праві існують різні традиції щодо позначення одних і тих самих кримінально-протиправних діянь, а у КК України відсутнє тлумачення термінів «ненависть», «нетерпимість», «упередженість», «ворожість» тощо. Наявна у інформаційній сфері термінологічна плутанина лише погіршує ситуацію щодо розуміння зазначених понять.

Злочини з мотивів нетерпимості (злочини на ґрунті ненависті), як інститут Особливої частини кримінального права та кримінологічне явище, детально вивчали Н. О. Мартюхіна [2], В.П. Ковальчук [3], С. Ю. Пономарьов [4], О.М. Головко О. М. [5] та ін. Однак, загально-теоретична характеристика понять злочинів з мотивів нетерпимості (злочинів на ґрунті ненависті) містить ще багато прогалин, які потребують уточнень та деталізації.

У найзагальнішому плані, злочином ненависті (злочином з мотивів нетерпимості, злочином на ґрунті ненависті) є злочинні дії, мотивовані певним упередженим ставленням (таким як нестерпність, ненависть) до певних груп людей. Поняття злочину на ґрунті ненависті не закріплене в національному кримінальному законодавстві, проте воно широко вживається у джерелах міжнародного права.

Обґрунтовуючи дефініцію та елементи злочинів на ґрунті ненависті, слід зазначити, що Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (БДІПЛ) визначає злочини на ґрунті ненависті як кримінальне правопорушення, скоєне з мотивів упередження. Особливістю зазначеного поняття є те, що злочини на ґрунті ненависті можна встановити лише за наявності двох елементів: 1) протиправного діяння, яке визнається злочинним відповідно до чинного кримінального законодавства; 2) таке протиправне діяння має бути скоєне з особливим мотивом, а саме – з упередженням [6].

Натомість, КК України, попри те, що містить низку статей, які передбачають відповідальність за злочини, вчинені за ознаками расової, національної та релігійної належності, такі види злочинів, як «на ґрунті ненависті» чи «з мотивів нетерпимості», не містить. Навіть ст. 161 КК України, яка закріплює відповідальність за такий вид злочину, як «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками», не містить термінів «нетерпимість» чи «ненависть».

У більшості наукових досліджень під злочинами на ґрунті ненависті розуміються злочини, в яких жертва, об'єкт чи мета злочину були обрані за ознакою їх реальної чи уявної належності до певної групи, зв'язку з нею. Як справедливо зазначає Ю. А. Тищенко, «злочини цієї групи мають вияв через різноманітні дії: від вербальних закликів, спрямованих на розпалювання ворожнечі та ненависті, приниження честі та гідності, до насильницьких дій, у тому числі пошкодження майна та вбивство» [7]. Погоджуючись загалом із зазначеною позицією, відмітимо, що для того, аби діяння було визнане злочином на ґрунті ненависті, воно має містити повний склад злочину. Тому злочини на ґрунті ненависті слід відрізняти від дискримінації та розпалювання ворожнечі і ненависті, які не існують без мотивів упередженості. Також наголосимо, що від злочинів на ґрунті ненависті слід відрізняти інциденти на ґрунті ненависті («інциденти ненависті»), тобто дії, викликані упередженим ставленням до певних груп людей, що не є кримінальним злочином.

Важливим для кримінально-правової характеристики злочинів з мотивів нетерпимості (злочинів на ґрунті ненависті) є такі їх ознаки, як особлива небезпека та тяжчі наслідки для їхніх жертв і суспільства в цілому. У психологічному аспекті жертви злочинів з мотивів нетерпимості (злочинів на ґрунті ненависті) відчувають більше негативних емоцій, ніж жертви звичайних злочинів. Ігнорування мотивів упередженості до певних групових ознак людини під час розслідування та покарання таких злочинів залишає у жертви відчуття безпорадності і незахищеності, страх перед повторними злочинами. Крім того, небезпека злочинів з мотивів нетерпимості (злочинів на ґрунті ненависті) полягає у внесенні розбрату в суспільство, протиставленні однієї соціальної групи іншим, маргіналізації та віктимізації таких груп.

У цілому, базовий конструкт поняття «злочини з мотивів нетерпіння» («злочини на ґрунті ненависті») становлять два обов'язкові моменти: 1) зазначена дія є злочином згідно з кримінальним законодавством; 2) мотивом такої дії є упередження, тобто хибна думка, яка формується щодо кого-, чого-небудь наперед, без ознайомлення, а також пов'язане з нею відповідне (негативне) ставлення. Тому злочини на ґрунті ненависті часто називають злочинами з мотивів упередженості, або ж злочинами з мотивів нетерпимості.

Беручи до уваги зазначене, резюмуємо, що поняття «злочини з мотивів нетерпимості», «злочини на ґрунті ненависті», «злочини з мотивів упередженості», «злочини на

ґрунті ворожнечі» є близькими за значенням, і всі вони можуть бути охоплені поняттям «злочини на ґрунті нетерпимості». Проте, на сьогодні існує потреба щодо приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм, де більш поширеним є використання терміну «злочини на ґрунті ненависті» (або «злочини ненависті»).

Список бібліографічних посилань

1. Мотив нетерпимості у міжнародних злочинах: посібник з документування та розслідування [О. Бондаренко, Д. Коваль, Я. Салахова та ін.]. Київ: 2023.

2. Мартюхіна Н.О. Злочини на ґрунті ненависті: міжнародно правовий механізм протидії: дис. ... д-ра філософ. : спеціальність 293 – Міжнародне право (галузь знань 29 – Міжнародні відносини) / Мартюхіна Наталя Олександрівна; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2025. – 256 с.

3. Ковальчук В. П. Деякі проблемні питання злочинів, учинених на ґрунті нетерпимості. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. № 2. С. 283–289.

4.Пономарьов С. Ю. Прогалини у сфері запобігання, документування, розслідування та притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочинів на ґрунті нетерпимості. Київ, 2015. 36 с.

5. Головко О. М. Правові засади протидії мові ворожнечі: ретроспективний огляд та аналіз перспектив. Інформація і право. 2021. № 2. С. 28–38.

6. «Understanding Hate Crimes»: A Handbook for Bosnia and Herzegovina, OSCE, 2010, с. 7; Hate Crime Laws: A Practical Guide (2nd edition), OSCE, 2022, с. 15.

7.Методичні рекомендації з протидії проявам нетерпимості (ксенофобії) для прокурорів та слідчих прокуратури, представників силових структур, неурядових організацій / за заг. ред. Ю. А. Тищенка. Сімферополь: Агенство «Україна», 2011. 48 с.

УДК 343.3

Артем Олександрович ЖИГОВЕЦЬ,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету забезпечення оперативно-службової діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-4935-9157;
Юрій Олексійович СИЧЕВСЬКИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент, заступник начальника кафедри прикордонного контролю Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5604-5166

ПЕРЕТИН ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ З МЕТОЮ ЗДІЙСНЕННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АБО ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України державний кордон виконує функцію не лише адміністративно-територіального розмежування, а й критичного бар’єра національної безпеки. Питання кваліфікації дій осіб, які перетинають кордон з метою співпраці з ворогом, набуває особливої актуальності через складність розмежування суміжних складів злочинів: державної зради (ст. 111 КК України),